

BODROGKÖZI ANEKDOTÁK ÉS IGAZ TÖRTÉNETEK

Fehér József*

**Kazinczy Ferenc Múzeum, Sátoraljaújhely*

Viga Gyula barátomnak gyűjtöttem össze egy csokorra valót bodrogi anekdotákból, adomákból és igaz történetekből közös kalandzásaink emlékére. Meg azért is, mert úgy szereti és ismeri az én szülőföldemet, hogy az már-már az övé is. Monográfia igényű könyveket írt róla. Az itt következő műfaj sem idegen tőle, hasonlókat közölt Kazinczy Ferenc Társaságunk évkönyveiben. Derüljön hát rajtuk 60. születésnapja táján!

A MAGYAROK BEJÖVETELE

1996-ban, a magyarok bejövetele 1100. évfordulóján hatalmas ünnepek voltak országsszerte, minden kis faluban rendezvényeket szerveztek ebből az alkalomból. Bodrogi születésű, kisorvágyi volt az az ember, Petraskó Tamás, aki országos támogatással összeverbuválta a hét vezér csapatát, akik aztán valahonnan a Volga-Káma vidékéről elindulva, mint az ősmagyarok, korhű ruhában és fegyverzettel végiglovagolták a honfoglalók útvonalát az őshazától Pusztaszérig. A jeles állomáshelyeken megálltak, a helyiek ünnepélyes külsőségek között fogadták és megvendégelték őket. Az út hónapokon át tartott. (A nem mindennapi vállalkozás relikviai együtt maradtak, a társak közül is néhányan, s ebből lett a ma is élő és működő kisorvágyi Honfoglaláskori Emlékpark.)

Nagy volt az öröm, a felhajtás, amikor Magyarország legeredetibb tájára, a honfoglalás kori temetőben oly gazdag Bodrogi közbe értek, jelesül a Bodrogi partján fekvő Alsóberecki községbe. Zuti Lajos, a falu polgármestere kitett magáért. A futballpályán nagy színpadot ácsoltatott, onnan mérte saját kezűleg a hatalmas üstből boldognak-boldogtalannak a gulyáslevest, csapra vert hordóból a sört. Kigyózott is a hosszú sor előtt, igen nagy volt az érdeklődés még a környező falvakból is.

Egy idő után észrevette, hogy a falu cigányai nem várják be a sorállást, hanem előre-előre lopkodnak, s közvetlenül a csap alá dugják korsóikat, hogy minél előbb és minél többször részesüljenek az ingyen adományból. Túrta Lajos, túrta, ameddig túrhette, de egy idő után hatalmasan kifakadt:

— Takarodjatok innen az anyátok istenét, most nem a ti bejöveteleket ünnepeljük!

A TSZ LOVA 1964-BŐL

Nagy régészeti szenzáció volt 1986-ban a honfoglalás kori temető megtalálása és feltárása a bodrogi Karos határában. Nem túlozzuk el, ha azt mondjuk, hogy országos szenzáció, hiszen a Kárpát-medence leggazdagabb leletű temetője bukkant elő egy véletlen szerencse folytán. Előkelő vezéri sírok,

lovas temetkezés, díszes markolatú szablyák, tarsolylemezek, aranyozott ezüstlemezes hajfonatkorongok, díszes övveretek, tegezék, nyílszerkezetek, ezüstpénzek stb. A leletegyüttes azóta bejárta szinte egész Európát, magyar és idegen nyelvű, monográfia igényű katalógusok, tudományos dolgozatok egész sora jelent meg róla.

A feltárás főhőse Révész László volt, a megyei múzeum fiatal régésze, aki nagy szorgalommal és ambícióval, nem kevesebb tehetséggel vezette az ásatásokat.

Hanem megindult ám a versengés a bodrogi polgármesterek között! A bodrogi ember különösen szereti szülőföldjét, falujára meg igen büszke, az övé a legkülönb, természetesen. Az eddig is köztudott volt, hogy e táj hasonlíthatatlanul gazdag régészeti leletekben; elég egy domboldalon szőlőt rigolízni, egy homokhátat mélyebben megszántani, máris kelta, germán, vagy honfoglalás kori magyar temető, netán település bukkanhat elő. Nem is adódott mindig hír róla, a szántó-vető ember inkább elhallgattatott az elhagyott munkáját hátráltassák emiatt. Azonban változtak az idők, a 80-as évektől íródtak a falumonográfiák, mindenki keresni kezdte ősi múltját, hagyományait.

Gondolkodni-fondorkodni kezdtek a polgármesterek: Karos az egyik legkisebb falu a Bodrogközben, mi az ő honfoglalás kori temetőjük egy Karcsáéhoz, Pácinéhoz, Bodroghaloméhoz képest! A mi falunk határában ettől százszor külön is van! Elkezdtek keresni-kutatni, Bodroghalomban majd a fél falu határát felszántották, „kutatóárkokat” húztak. Igaz, találtak is egy, a karosihoz képest szerényebb honfoglalás kori temetőt, bár nem a szándékos keresés, hanem ismét egy szerencsés véletlen folytán.

Legszántabb a polgármesterek közül a legfiatalabb, a pácini Barati Attila volt, az az ember, aki a Pácin-Nagykövesd közötti határátelölőhely megnyitását is kiéhség-sztrájkolta — az egész ország megismerte a

sajtóból a nevét. Egyébként is tetterre kész, energikus fiatalember mindenben, nem véletlenül ő a falu polgármestere 1990-től a mai napig.

Egyik reggel lendületes léptekkel érkezett a polgármesteri hivatalba, s odaszólt a jegyzőjének:

— Hozz magaddal hat közmunkást, ásót, kapákat, lapátot, megyünk ásni!

— ???

— A Méhesdombra, biztosan tudom, ott van a mi honfoglalás kori temetőnk.

„Elindult a hadnép hosszú tömött sorban”, azaz a kis gyülevész csapat csak úgy gyalog, elől a polgármester, vállal az ásóval. Megérkezve kijelöli az ásandó területet, s nekiállnak. Hát, csodák csodája, egy-két óra múlva leletek kerülnek elő: lócsontok, zabla, kengyelvasak, avitt bőrdarabok, néhány cseréptöredék stb. Diadalmasan összegyűjtenek vagy egy krumpliskosárra valót, s azonnal a legsürgősebb telefonüzenet megy a községházáról Révész László régésznek, azonnal jöjjön, lovas temetőt találtak!

Révész kolléga jön is, hogy hagyná ki az újabb szenzációt! Elibe teszik a krumploskórt. Nézegeti:

— Lócsontok... zabla... kengyelvas... lószerszámok...

— Lacikám, mit szólsz hozzá? Milyen korból valók ezek?

— Hát ez a tsz lova, 1964-ből...

NEM IS NEKED SZEDEM!

Tsz-idők, 1970 körül. Már konszolidálódik a kieroszakolt termelőszövetkezeti élet, a parasztok alig-alig zúgolódnak, engedelmesen hajtják fejüket a közösségi élet jármába. Kezd kicsit többet fizetni a munkaegység, a közös tulajdonból többet lehet részesedni, akár legálisan, akár szemet hunyó elnézéssel. Hogy utóbbit azért ne vigyék túlzásba, mezőőrt is alkalmaznak. A mezőőrség bizalmi állás, a felsőbbiség kinyújtott keze. A beosztáshoz zöld egyenruha jár, ebben feszít a kiválasztott,

mint két csú tengeri egy zsákban, meg bicikli, ezzel járja keresztül-kasul a határt egész nap, s figyel, leskelődik. Vállán puska, mellyel olykor riasztólövéseket adhat le, ha gyanús mozgást észlel az őszi kukoricatábla szélén, meg lelőheti vele a határban kóborló kutyákat.

Elvhű párttag volt Tóth Pityu bácsi, ezért is lehetett mezőőr ez idő tájt. Egy kora reggel, még virradatkor hajtott el egy nagytábla lucernás mellett, amikor észrevette gyerekkori cimboráját, Pap Gyula bácsit, amint fél térdre ereszkedve egy nagy zsákba tömködi a hatalmas lucernát. Kell az a háztáji nyulaknak.

Pityu bácsi komótosan letámasztja a biciklijét, közben gondolkodik, mit mondjon, hogy túlságosan meg nem sértse Gyulát, akivel együtt járták az elemit, de az ő tekintélyén se essen csorba, mert neki ez munkaköri kötelesség. Lassan lépked a magát nem zavartató Gyula bácsi felé, aki komótosan tépegeti a lucernát. Néhány lépésnyire megáll, csípőre teszi a kezét, és dorgáló hangon megszólal:

— Ej, ej, Gyula, nem szeretem én ezt!

Gyula bácsi, amúgy szépszál ember lenne, ha állna, azonban térdel, és kicsit kancsal is, s ezzel a nézéssel hamiskásan felpillant Pityu bácsira, s lassan, megfontoltan mondja:

— Hát nem is neked szedem!

MAGA KELL A MI FALUNKBA!

Új orvos kerül Bodroghalomra a 60-as évek közepe táján. Egészen fiatal ember, éppen most végezte az orvosi egyetemet. Régi szokás szerint végiglátogatja a falu minden házát, bemutatkozik, szót vált a család ügyesbajos dolgairól, főleg az egészségügyi állapotuk felől érdeklődik. Szemüveges, intelligens, halk szavú fiatalember Deák doktor úr, már-már lányos szelídsége elnyeri az emberek bizalmát. (Rá is szolgál a bizalomra, később legendás történetek keringenek róla: Bodroghalom körül van véve tanyákkal, s ha éjjel bekopogtatnak hozzá, sürgős esetben hívják, azonnal „kikél” az ágyból, húzza a

gumicsizmáját, és sárban–fagyban–hóban–szélben caplat a kilométerekre lévő tanyára is. Nem véletlenül lesz azután a falu díszpolgára, annak ellenére, hogy élete második felében — igazodva a falusi életmódhoz — már erősen alkoholizál.)

De maradjunk a bemutatkozó látogatásnál. Éppen apámtól köszön el, aki kikíséri a kapuba. Még váltanak néhány szót, amikor feltűnik a kert alján apám nagybátyja Németh Andris, a tsz legismertebb kocsisa, lovas szekérével. A magyar kocsis alakját meg lehetne mintázni róla: széles vállú, erős csontú, hatalmas munkabírású ember, hajnaltól sötétedésig dolgozik, a lovát mindig rendben és jól tartja, és állandóan káromkodik, mint egy kocsis, és iszik egész nap, mint a kefekötő — akarom mondani kocsis. Estére rendszerint be van rúgva, különösen ilyenkor, ősszel, amikor a háztájiból hordja haza a terményt, répát, kukoricát, krumplit a tsz tagoknak, és minden háznál megkínálják. Semmit sem utasít vissza, bor, pálinka, egyik vagy másik minden háznál van, ez kijár a betakarítást végző kocsisnak. Ha már „van a fejébe”, akkor állva hajtja a lovait, szétterpesztett lábakkal, legényesen, kezében ostor, félrecsúsza a kalapja. Az egész napos kemény munka és az ital hatására ilyenkor elérzékenyül, kicsit búbanatos hangulat fogja el és panaszkodik: fáradt keze-lába, szúr a „mellye” stb. Most is ez várható, amikor nemsokára a kapunkhoz ér. Apám gyorsan kiokosítja a fiatal doktort, hogyan kell beszélni vele.

— Hó! Az anyátok... — rántja meg a gyepelőt. A lovak azonnal lecövekelnek.

— Maga itt az új orvos?

— Én vagyok, Németh bácsi!

— Akkor mondja meg nekem, mit csinájjak, mert igen fáj a vállam, meg estefeleg úgy szaggatt a mellyem!

A fiatal doktor úgy tesz, mintha gondolkodna:

— Azt tanácsolom magának, Németh bá-

csi, hogy azt a pájinkát, amit már nem bír meginni, öntse egy rongyra, és azzal borogassa a melljét!

Andris bátyánknak felcsillan a szeme, egy pillanat alatt kijózanodik és örömmel felkiált, ostorával a doktorra mutatva:

— Maga a fasza orvos! Maga kell a mi falunkba!

Ha már doktor, legyen állatorvos is. A tiszakarádi állatorvos nevéhez — akinek körzetéhez Bodroghalom tartozott — sok jeles mondás fűződik. Már egy másik történetemben példálóztam Pap Gyula bácsival a lucernásban. Ő volt, aki ilyenén panasszal kereste fel állatorvosunkat:

— Doktor úr! Beteg a kocám!

— Hál' Istennek! Nekem is meg kell élnem valamiből!

S ha már ott volt a doktor kocagyógyítás dolgában, megbeszéltek, hogy miskárolja ki egyúttal a kanmalacát is. Közben élcelődik az idősödő Gyula bácsi az állatorvossal:

— Hát, doktor úr! Most már heréljen ki engemet is!

— Fölösleges! Adok én magának olyan papírt, hogy maga nem tud csinálni semmit!

Még egy doktoros történet egy másik bodrogközi faluból:

Elmegy a zemplénagárdi ember a szemorvoshoz. Az megvizsgálja, s figyelmezteti:

— Ember, hagyja abba az ivást, mert megvakul!

— Főorvos úr, láttam én már eleget!

TE VAGY AZ A LENIN?

Az 1960-as évek elején a miskolci békeszállók vidéki emberekkel voltak tele, a Lenin Kohászati Művek segédmunkásaival. Azokkal, akik valamiért nem lettek tsz tagok: volt itt kulák, sokgyermekes család egyik tagja, akinek már nem jutott ágy a szűk parasztházban, és még sok más becsületes, dolgozni akaró falusi parasztember, aki '45 után a földosztáskor kapott földjén szeretett volna élni, és sehogy sem bírt alkalmazkodni a kolhoz-

szovhozrendszerhez, ezért ingázó, ipari segédmunkás lett — kénytelenségéből.

Egy egész kis hadsereg verbuválódott Bodroghalomból is, akik a Szent Anna templomtól nem messze lévő békeszállón laktak, 20 ágyas szobákban, három műszakban dolgozva. Szabad- és pihenőidejükben TIT előadásokat, filmvetítéseket, előadóesteket, társadalmi munkákat szerveztek számukra a népművelés jegyében.

Egyszer az LKM kultúrtermének kitakarítására kérték-rendelték őket, éppen november 7-e előtt, a bodroghalmi „különítményt”.

Sepregettek serényen, ahogy illik, felmosták a padlót, helyrerakták a székeket és lócákat, amikor a háttérfüggöny és a félig kész vörös drapéria mögött meglátták a Lenin-büszttöt, egy nagyméretű posztamensen lévő Lenin-mellszobrot. Némi elmélázó szemezgetés után Göri bátyám (becsületes neve Jesztrebi András, apám unokatestvére) a seprűhöz lépett, azt jó kétkézre véve megállt a szoborral szemben, s harcias mondókájához kezdett:

— Te vagy az a Lenin? Te vetted el a fődünket? Tudtam én, hogy egyszer majd tanálkozunk!

És a kezében lévő seprűvel ütni kezdte a Lenin-büszttöt. A jelenlévő bodroghalmiak kimondhatatlanul örültek a jelenetnek.

Sokévi börtön járhatott volna érte.

SÍRHELY-KIJELÖLÉS

Valamikor a '60-as évek elején jelölték ki az új temetőt Bodroghalomban, mert a régi betelt. Volt hát hely bőven. Németh Andris bátyám ki is jelölte a maga nyugvóhelyét idejében. Kocsis volt, sokszor hajtott el a dombhát mellett, ilyenkor elgondolkozott a temetői legjobb „kilátáson”.

Temetőőr a sánta Koleszár volt, Koleszár Jóska bácsi, ha jól emlékszem térdben nem hajlott a lába, ezért volt megkülönböztetője “a sánta”, merthogy több Koleszár volt a faluban. Különben egy új temetőnél a gondnokság

bizalmi állás is volt, az öreg munkásmozgalmi ősökkel rendelkezett, bár sohasem dicsekedett vele, hogy rokonai közül valaki az első világháborús orosz hadifogság ideje alatt „vereskatonának” állt. Más rokonai viszont később sokat profitáltak a létező vagy nem létező partizán őökből...

Szóval, sánta Koleszár ott kapálja a kukoricát a kijelölt temető területén; a temető “be nem lakott” része mindaddig az ő járandósága, amolyan háztáji föld, amely bizony egyre szűkült, zsugorodott.

— Hó! – rántja meg Andris bátyám a lovai gyepplőjét, felneszelve félszendergéséből, megszakitva gondolkozását az élet múlandóságáról.

Ostorral a kezében lelép a szekérről, grumáncon ragadja a sánta Koleszárt, s húzza magával a temető legmagasabb részére, a szélő sorhoz.

— Ide figyelj, Jóska! Itt legyen az én sírom! Jól jegyezd meg az anyád mindenét, mert különben agyonütlek most, vagy a túlvilágról is visszagyövk! Látod? — mutat ostorával —, ott a házam, a portám, az udvarom! Minden nap haza akarok látni!

Andris bátyám sírja ott is van, a kijelölt helyen. Minden nap hazalát. Bár portája már nem az övé. Utódai eladták...

Még egy ember volt, aki ilyen konkrétan kijelölte a sírhelyét az új temetőben: Triko Bandi. Még fiatalkorában kérte sánta Koleszárt, hogy temettesse őt az első sor második sírhelyére. Kérdezték tőle:

— Miért éppen ide, Bandi?

— Mert az első hely legyen Bányácski Jóska bácsié. Ő a kocsmáros. Elsőként támad fel, legyen ideje, hogy kinyissa a kocsmát, mire én odaérek!

Bandi különben fiatalon halt meg, “kiitta magát”, ahogy a faluban mondják. Miskolcon dolgozott valamelyik ipari üzemben. Hétfégen járt haza, s kérdezte tőle az édesanyja:

— Kaptál-e fizetést fiam, hol van?

— Kaptam anyám, de elkötöttem. Vettem érte inget!

— Milyet vettél? Hol van?

— Nem olyat, anyám! Rizlinget!

Emlékezet szerint Bandi volt a legnagyobb szóművész a faluban, minden idők legszellemebb, legviccesebb figurája. Százával keringenek róla az anekdoták. Tőle nagyobb csak egy volt, az apja, Triko Pali bácsi, aki kevés beszédű volt, de... egy hangsúlyt sem veszejtett el, mindig telibe talált. Tőle való, amikor a szomszédjával beszélget:

— Tudom már, miért éneklük a kommonisták az internacionáléban, hogy „csak összefogni hát”! Mer’ magának is egy tehene van, nekem is maradt egy, így tudunk összefogni a szekérbe!

KÓCCSÖN KENYÉR VISSZAJÁRI!

Öreg legény volt Pityi, sohase házasodott meg, így élte le az életét. Nemigen érdekelték a nők, vagy a nőket nem érdekelte Pityi. Máskülönben jól megtermett, bivalyerős ember volt, jámbor természettel megáldva. Faluvégi kis házában egyedül lakott, miután anyja, aki rendet tartott körülötte meghalt, majd öccse is elköltözött, más faluba házasodott. Pista a bodrogközi állami gazdaság zsarói üzemeiségében dolgozott, mígnem egy bal esetben elveszítette félszemét, leszálalékolták, s egyedül maradván egyre inkább elhanyagolta magát. Keveset evett, egész éven nem gyűjtött be — minek bajlódjon vele —, inkább csak ivott, annyit, amennyit csak lehetett. A faluban minden építkezésen megjelent, három ember helyett dolgozott, pénzt sohasem fogadott el, csak azt kérte, adjanak neki inni meg enni, jólesett neki a meleg étel, hétszámra nem evett ilyet. Nyugdíja két-három nap alatt elfogyott, nem számolgatta a pénzt.

Egyébként így, ahogy elmondtam, igen jól érezte magát, senkitől sem függött, senkihez nem kellett alkalmazkodnia. Az gondoltam mindig, ma is azt gondolom: boldog ember volt.

Érdekes módon inni csak társaságban szeretett. Legjobb „partnere” Anna néném volt (merthogy rokonság voltunk, apám unokatestvérei), borissza, elég csúnya szájú unokatestvére, aki nyugdíjfizetés körül a 2–3 napot ott töltötte nála, elitták a pénzt, s közben “épületes” beszélgetéseket folytattak, nem minden bölcsesség nélkül. Így teltek az évek, míg Pityi aztán eme életmód mellett lassanként elerőtlenedett, nem érve meg a 60-at, elbúcsúzott az árnyékvilágtól.

Elérkezett temetése napja. Édesanyám, aki többször táplálta ennivalóval, töltött káposztával (ez volt a kedvenc étele), meg galuskafélékkel (szerette és tisztelte is anyámat, ő volt az egyetlen „szent” előtte az egész rokonságból) — már indulóban a temetésre, feketébe öltözve, virággal a kezében, amikor a kapunk előtt megy el Anna néném, hétköznaplósan, karban tett kézzel, kicsit talán italosan is, mert a fejkendője félre van csúszva.

Anyám megszólítja a kapun át:

— Anna! Hát nem gyösz a Pista temetésére?

— Hogyne! Ű se gyött az én uram temetésére! Köccsön kenyér visszajár!

Hozzá tartozik, hogy a férj előbb esett áldozatul a fentieknek — rendszerint hármásban ittak.

Isten nyugosztalja mindhármukat. Én szerettem őket, nekik a rokonságban én voltam a „drága Józsikájuk”.

IGNÁTHSANYI

Kedves cimborám Ignáth Sanyi, ikonfigurája a faluközösségnek. Mindenki ismeri, ő is ismer mindenkit. Nagy intelligenciájú, gyors eszű, mezőgazdasági gépész szakmát tanult eredetileg. Katona korában, egy hadgyakorlaton felrobbant közelükben egy akna, két ujját elvitte. Leszerelt, most mihez kezdjen? Vett egy pár lovat, szekeret, szerszámokat, és fuvarozott, kertet szántott, szállított, amit kellett. Az idők múlásával igazi kocsis lett belőle, a káromkodást kivéve. A másik két jellemző: a

nagy munkabírás és az italozás szokása maradt rá, mint kikerülhetetlen tényező.

— Tudnád, hogy jártam tavaly húsvétkor! — meséli kertszántás közben, amikor szuszszan egyet. Én vezetem a lovait, merthogy a mi kertünket szántja. A sört üvegből issza, míg én hallgatom boros pohárral a kezemben.

— Húsvétkor úgy berúgtam, hogy még! Kora reggel színjózan voltam, átmentem Magdihoz, ismered, a szomszédasszonyhoz. Meglocsoltam, ittam egyet az egészségére, megtöröltem a számat, továbbmentem. Egész nap öntözködtem, estére úgy berúgtam, azt se tudtam, hol jártam. Megint bementem Magdiékhöz: szabad-e locsolni? Magdi azt mondja:

— Sanyi, ma már vótál itt egyszer!

— Na jól van, tőccs valamit, oszt jövőre nem gyövök!

Számtalan emlékezetes cselekedete közül nagyon kedves számomra az, amikor a volt Gépállomás, később tszcs Gépjárműjavító Műhely kapujára kiírta: ISENN! Olyanfajta megoldással, ahogyan a temető főbejárata fölé szokták: FELTÁMADUNK! Vagy ami a rossz-emlékű munkatáborok bejáratánál díszelgett: ARBEIT MACH FREI! A munka szabaddá tesz!

Még akkor, fiatalon, túltengett benne a köztulajdon védelme.

— Mit jelentett ez? Mit rövidítettél vele?

— Innen Semmit El Nem Vihettek!

— Mi lett a felirat sorsa?

— Sokáig gondolkodtak rajta, fejtegették, nevetgéltek, végül egy jóakaróm a kapuval együtt elvitte, hátha egyszer felhasználhatja ellenem a marha. Még most is gondolkodhat rajta...

Sanyitól sok mindent tanultam. Például:

— Tudod, hogy tejből is lehet pájinkát csinálni?

— ???

— Reggel elvittem 10 liter tejet a tejsarnokba, oszt megittuk az árát!

HÁNY HORDÓ BOROK LETT?

A szüret nagy esemény a faluban. A jobbmódú gazdáknak van szőlője és bora,

hogy kinek mennyi, az rangot ad. Ez számít, mármint a mennyiség. A préselés után a már kipréselt szőlő héjára, csutkájára még vizet öntenek, cukrot tesznek hozzá, két-három napig kavargatják, hogy kijöjjön belőle a még bennmaradt nedű, s ezt újra préselik. Ebből lesz aztán a szőlőfogalmazás szerint a csigerbor, a lőre, bodrogköziesen a savanyú vinkó. Az utóbbi pontosabb, a tartalmat jobban kifejező szó, hiszen a vajdi gazdák már elsősre úgy ki tudják préselni a szőlőt, hogy abban nemes anyag aligha marad, az utcát ki lehetne betonozni vele. Danolják is faluszerte:

„Lőre, lőre, cudar lőre, de savanyú lőre, vesztél vóna, (de) vesztél vóna a vajdácski földbe...”

Van, aki ezt nem csinálja, a csutkát szét-szórja a veteményeskertbe, jó trágyának számít a szántóföldre. Sokak szerint ez azonban pazarlás, ezt mutatja a következő történet.

Szüret után beszélgetnek a vajdi legények:

— Hány hordó borotok lett?

— Lett vóna hárommal, de az apám belebaszta kettőbe!

Azaz nem csinált csigert, elpocsékolta az innivalót.

DRÁGÁBB VAN!

A második világháború előtt, a '30-as években Vajdán (Vajdácskán) Grósz úr volt a kocsmáros. Zsidó, mint minden faluban a boltos is, aki mindent árult vegyeskereskedésében, akár hitelre is adott, jó együttélésben volt a falu népével. Grósz úr a közeli Sárospatak valamelyik szőlőjéből megvette a maga szőlőadagját vagy mustmennyiségét, s ezt bor formájában adogatta el a falu népének. A szőlő egyforma volt, természetesen a bora is egyfajta, ahogyan kiforrt. Mégis kétféle bort árult, savanyút meg édeset. Az csinálta a szeretetreméltó ember, hogy lefelé menet a pincelépcsőn a vaklyukban tartotta a szaharint, s ha édes bort kértek tőle, a boros üvegbe bele-

dobott 2–3 szemet, ráöntötte a bort, ellötyögtette, s mire felért, édes bor lett belőle. Ez természetesen többre is került.

Isszák a vajdi legények a savanyú bort. Az egyiknek igen nem ízlik, s megkérdezi:

— Mondja, Grósz úr, jobb bora nincs?

Mire Grósz úr, őszintén:

— Jobb nincs, de drágább van!

BETŰK A BIBLIÁBÓL

Szép vasárnap reggel van. Mihály bácsi vizi itatni a két tehenét. A vállóhoz tereli őket, közben húzza a vizet a gémeskútból, s önti eléjük. A tehenek jót isznak, az öreg beakasztja a vedret a kútkávába, s nyúl a láncok után, hogy a helyükre vezesse őket. Hanem az egyik megrázza a fejét, kirántja a láncot a gazda kezéből, s ki az utcára, futásnak ered. Az öreg utána. A másik tehenek se kell több, az is elszabadul — a másik irányba. Az öreg, ostorral a kezében szalad a tehenek után, nem sok esélye van, hogy visszaterelje őket. A futástól kipirul, s közben szidja a teheneket, káromkodik. Pontosan a portájával szemben van a parókia, itt lakik a református lelkész, aki éppen akkor jön ki az udvarra. Csóválja a fejét, s közben feddi az öreget:

— Ejnye, ejnye Mihály bácsi, miért káromkodik ilyen csúnyán?

— Majd meglátnám én, tiszteletes úr, (hogy az Isten erre, meg arra...) hogy maga nem káromkodna-é, ha a betűk szétszaladgálnának a Bibliából?

BIZONY ISTEN ELMENNÉKI!

Dédnagyapám a korabeli Luka (ma Bodroghalom) faluvégén a cselédsoron lakott nádfedeles házában hét gyerekével és a maga szegénységével. Máskülönben derék ember volt — mondják —, mind a hét gyereke tisztes munkás ember lett, ő meg mindemellett harcolt az első világháborúban is, a szerb fronton volt baka. Egyszer bevagonírozás közben rajtuk ütöttek a szerb komitácik, a szerelvény gyorsan elindult, ő az utolsók kö-

zött kapaszkodott fel a vonatra, így érte térédénél egy *dundung*-golyó, megmenekült, de sohase tudta azután az egyik lábát kiegyenesíteni, mankóval, majd bottal járt egész életében. A puják nőttek körülötte a maguk módján, ahogy lehetett, úgy éltek.

Nagy telek, havazások voltak az 1930-as években a Bodroghözben, a szomszédok úgy ásták ki egymást a házakból, kis utakat csináltak, hogy közlekedni tudjanak. Az egyik ilyen zimankós télen ül dédnagyapám a hokedlin és eszi a szegények ételét, a sovány paprikás krompét, a földből-vályogból vert masina melege duruzsol. Ember se jár, teljes a csend, kint csak a szél süvít, hordja a havat. Egyszer csak zörgetnek az ajtón:

— Ki az?

— Eresszen be, Németh bácsi! Én vagyok a Kálmán!

A berecki cigány. Az egyik kéregetője a falunak.

— Bejöhetek, Németh bácsi?

— Gyere be Kálmán!

— Megmelegedhetek, Németh bácsi!

— Melegedj meg, Kálmán!

Kis idő múlva:

— Leülhetek, Németh bácsi?

— Ott az a a kis szék, ülj le Kálmán!

Dédnagyapám rendíthetetlenül eszi tovább a krajszonyból a krompészsámiskát.

— Mit eszik kend, Németh bácsi?

— Paprikás krompét, látod Kálmán...

Megint eltelik egy kis idő.

— Aggyon mán belőle!

— Nem gyöttél kapálni, Kálmán!

— Híjjon most, bizony Isten elmennék!

Odakint süvít a szél, hordja a havat, ember nem jár az utakon...

ROKONSÁG

A faluban nagy szerepe van a rokonságnak. Családi alkalmakkor összejárnak, segítik egymást a munkában, az év és az élet nagy fordulóit együtt ünneplik meg, számon is tartják egymást, még akkor is, ha már a múlt kódébe

vész a rokonság eredete. Ha már nem tudják ezt kibogozni, visszakövetkeztetni, akkor is vannak magyarázatok erre. Honnan is, miről is vagyunk rokonok? — kérdésre a mindenki által ismert válasz: Ádámról, Éváról, meg a vén diófáról — mondják az öregek. Apám megoldásai a „miről is vagyunk rokonok?” kérdésre:

— Hát az ű tehenük, meg a mi tehenünk egy csordába jártak!

— Az ű nagyannya, meg az én nagyanyám két öregasszony vót!

Ű DÓGA!

János gazda jön az udvaron felfelé, a csűr felől. Szembetalálkozik a feleségével, aki megállítja az urát:

— Hallottad János, mit beszélnek a faluban? Hogy terhes a szolgálónk, a Julcsa!

János gazda megpödrí a bajuszát:

— Ű dóga!

— De azt is beszélük, hogy te lennél a gyerek apja!

Ismét bajuszigazítás:

— Én dógom!

A felesége:

— De hát én igen szégyellem!

János gazda:

— No, az meg a te dógod!

..., DE SZERETTEM IS!

Közismert alakja volt a falunak Szalánciné. Keresztnevéről sohasem emlegették, aligha tudta a férjén vagy még két-három rokonán kívül, hogyan is keresztelték. Férje nagydarab, tagbaszakadt, kevés beszédű jámbor ember volt, járomba lehetett hajtani a fejét, minden munkát szó nélkül elvégzett, önálló gondolat nemigen fordult meg a fejében. Szóval amolyan málé ember volt, de ebben a szerepben nagyon jól érezte magát. Képes volt akár egy egész napot is dolgozni étlenszomjan. Soha egy rossz, vagy hangos szót senkihez sem szólt. Fentebb jellemzett természetét illusztráló, láttató jelenet, amikor a

lukaiak (bodroghalmiak) szőlő kétágúzásra napszámra jártak Újhelybe (gyalog, oda-vissza körülbelül 30 kilométer naponta), nekiálltak a sor végének, már kora reggel, de inkább hajnalban, az öreg tarisznya, ennivaló nélkül érkezett, megköpte a tenyerét és fohászkodás helyett biztatásul a maga számára, így kezdte a munkát:

— Nő, túrj be marha!

A tehénnek, ökörnek mondták, amikor járomba dugták a fejüket.

Egészen másképp született a felesége, Szalánciné! Miközben jó néhány gyereket szült málé urának, úton-útfélen osztogatta a férfiaknak, amire azoknak szüksége van (volt, lesz). Teljesen nyitott volt e tekintetben, minden időben és helyzetben átadta magát a férfiak gerjedelmének, lett légyen az jómódú gazda, akinek sápadtvérű felesége nem tudta azt adni, amire vágyott, vagy kiéhezett szomszéd, vagy a falu kondása-gulyása, esetleg fiatal, beavatásra vágyó serkenő bajuszú legény. Minden szegyenkezés nélkül tette ezt, olyan veleszületett természetességgel, hogy ezt senki sem rosszalotta. Úgy vették, mint a falu bolondját, akinek lennie kell egy faluközösségben.

Számtalan történet keringett (és kering ma is) megértő mosoly, vagy nevetés kíséretében, hogy Szalánciné hol, mikor és kivel. Ezek majdnem nyilvános „előadások” voltak...

Megkorosodván, megöregedvén, néhány esetét fel is emlegették neki. Igaz volt ez? Így volt? — kérdezték.

Soha nem sértődött meg, többször oda-mondogatott a kérdezőnek, de legtöbbször csak szótlánul legyintett, s elvonult.

Egy alkalommal azonban, egy délután, amikor kisebb társaság körében ült, akik faggatták, élcelődtek vele, elmerengve egy kicsit, ölébe ejtett kézzel válaszolt a firtató kérdésekre:

— Mongya mán, Szalánciné, ez is igaz? Így vót?

— Igaz... Sokat basztam életembe... de szerettem is!

CSALÁDI OK

Utazok szülőfalumba a déli buszon, ezen vannak legtöbben, de Szólya Pircsi mellett van még egy ülőhely, széles gesztusokkal invitál maga mellé, ölében nagy szatyrok. Szívesen ülök mellé, távoli rokonságban is vagyunk, meg kedvelem, mert az emberi öslét bölcsőjéig őszinte, s egy kicsit hibás eset is. Régebben restelkedtem, hogy senkitől nem zavartatva beszél, amit mond, mindenki hallja. De már megszoktam.

— Hol jártál?

— A kórházba.

— Mi a baj? Ki van ott?

— Marozsán Laci, ismered, a második férjem – vagy élettársam?

— Mi történt? Mi van vele?

— Családi ok miatt került kórházba.

— Hogyhogy?

— Összeszólalkoztunk. Laci az öccse feleségének (Pista az öccse) három gyereket csinált, nekem meg csak egyet. Ezen összeszólalkoztunk. Hozzávágtam a hokedlit, eltört a bordája, behozattam a mentővel, mert alig kapott levegőt. Most vótam meglátogatni, papucsot, meg pizsamát vittem neki. A rossz-baj győjön rá!

(Lacit én kedveltem. Vagy tíz évvel volt fiatalabb nálam. Sátoraljaújhelyen messziről megismertem hosszú lépteiről, hangos beszédéről, rekedtes hangjáról. Jó munkás ember volt, rendszeresen járt maszekolni a városba hét végén is. Hát szerette a nőket, ha tehetett. Csak az a hokedli ne lett volna! Bár úgy tudom, nem abba halt bele.)

„VELÜNK AZ ISTEN...”

Anyai nagyanyám végardai (végardói) görög katolikus asszony volt, amolyan csupaszív-lélek, amilyenek csak a ruszinok

lehetek. Gyanítom, félig az volt, imádságos, áhítatos, a munkában fáradhatatlan, hat gyerekekkel megáldott, ezek mellett mégis vidám, jókedvre, derűs életszemléletre teremtve.

Karácson estéjén végigkántálta a szomszédokat, nagykendőjében megzörgette az ablakokat, s a görög katolikusok első kántáló énekét, a „Velünk az Istent” mindenütt elénekelte.

Az egyik hófúvásos, szeles, jeges, csúszkálós karácsony viliáján is ugyanezt tette, s jön haza.

— Józsi! – kiabál már az ajtóból nagyapámnak, verve le a csizmájáról, rázva le a nagykendőjéről a havat.

— Azt énekeltem, hogy Velünk az Isten, mégis seggre estem!

APÁM RITKÁN SZERETI A DARÁT

Apámnak természetes paraszti esze és jó humorérzéke volt. 1926-ban született, 1944 nyarán szinte leventeként azonban még besorozták katonának. Harcokban már nem vett részt, csak a visszavonulásban a kárpátaljai Aknaszlatinától, Körösmezőtől a Felvidéken át egészen Brünnig, ahol szétzilált alakulatával fogságba estek. Marhavagonokban a hírhedt romániai foksányi gyűjtőtáboron át Grúziába jutott, sok szenvedésen átesve másfél év után szabadult, hazakerült 1946 szeptemberében. A szegény világba, a sok szenvedés után, mint egy 19–20 éves fiatalember, állandóan éhes volt. Nagyanyám főzte a darát szinte minden nap a családnak. (Dara: kukoricadara; a kukoricából durvára őrlött-darált szemcsék, melyet vízzel forráztak vagy főztek, s ha volt mivel, sóval, más fűszerekkel ízesítettek. Az egyik legsoványabb étel, amely azon kívül, hogy meleg volt, nem sok tápanyagot tartalmazott.) Mikor három nap egymás után ez volt, ilyen párbeszéd zajlott nagyanyám és apám között:

— Ne úgy főzze mán a darát, édesanyám!

— Hát hogy fiam?

— Én ritkán szeretem!

Nagyanyám másnap ritkábbra (hígabbra) főzte a darát, úgy tette az asztalra.

— Édesanyám, én még ritkábban szeretem!

Harmadnapra még hígabb lett a dara, még több víz került bele.

— Édesanyám! Még ritkábban szeretem!

— De fiam! Ettől ritkábban már nem lehet!

— Nem úgy édesanyám, nem ilyen ritkán! Háromévente egyszer!

DANKÓ IMRE BÁTYÁNK EMLÉKÉRE

A magyar muzeológia legendás alakjának, Dankó Imre professzornak kedvencei voltunk Viga Gyuszival. Gyulát inkább okossága, professzionális néprajzi felkészültsége okán értékelte nagyra, míg bennem talán a rokonlelket, a bodrogköziséget szerette, hiszen az 1950-es években a pataki vármúzeum igazgatójaként az én szülőföldemen dolgozott legtöbbit, a tájjal, a vizek járásával, a halászattal, a vásározással, a piacokkal foglalkozván.

Az utóbbi 10–15 évben gyakran írt, vagy hívott telefonon. Én nemkülönben, hiszen a tisztelet és szeretet kölcsönös volt.

Egyszer okoztam csak hatalmas csalódást neki. Egy beszélgetésünk során kiderült, hogy én nem református, hanem római katolikus vagyok, pedig pataki diák is voltam. Leírhatatlan az a megdöbbenése, hitetlenkedése, amikor majdnem kikelt magából:

— Fiam, hogy lehet egy becsületes bodrogközi magyar ember nem református?

Híres volt kálvinistaságáról, a „magyar vallásról”. Ebben nem tűrt ellentmondást.

A megyei múzeumi szervezet „Poétai Gyűjtemény” sorozatában szerkesztettem 2003-ban egy igen szép, küllemében is mutatós, tartalmas könyvecskét, Nikolaus Lenau, „az osztrákok Petőfije” verseiből válogattam. Az egyik legkedvesebb könyvem ez, mert a munka közben jöttem rá, hogy a világirodalom egyik zsenije ő, valósággal beleszerettem. A könyv megjelenése után nem sokkal Debrecenben szerepeltünk a Kazinczy Társasággal, tudtam, hogy Dankó Imre is ott lesz, így

örömmel vittem magammal a könyvet, hogy megajándékozzam vele. Büszkén adtam át; ő megköszönte és a zsebébe csúsztatta. Aztán hazajövetelünk után vártam jelentkezését, dicsérő szavait. Nem szólt, pedig biztos voltam benne, hogy a könyv jó, a válogatás felől azóta sincs kétségem. Így telt el hosszú idő, míg végre, már nem tudom milyen alkalom-

mal, ismét személyesen találkoztunk. Szóba-
hoztam:

— Imre bátyám! Mit szólsz a Lenau-
könyvecskéhez?

Kicsit gondolkodott.

— Lenau?... Rögtön továbbadtam... Mit
gondolsz, olvasok én egy labancot?